

LIETUVOS KOMJAUNIMO SPAUDOS LEIDIMAS TSRS
(1919—1940.VI)

ZIEDONĖ ZAVECKIENĖ

Lietuvos komjaunimo spauda — sudėtinė Lietuvos Komunistų partijos spaudos dalis. Dėl to tiek LKP, tiek LLKJS spaudos istorija turi daug bendro: abi spaudos dažnai naudojasi net ta pačia leidybine baze. Tokiu požiūriu ši tema iš dalies nagrinėta A. Gulbinskienės, V. Zeimanto, E. Mertinienės darbuose¹. Tačiau LLKJS spaudos istorija turi kai kurių specifinių bruožų. Nors šie klausimai intensyviau tyrinėjami jau nuo septintojo dešimtmečio pradžios, iki šiol dar nėra publikuota ne tik išsamių apibendrinančių, šią temą nagrinėjančių darbų, bet net neišleista suvestinė komunistinės spaudos bibliografija*. Esanti rankraščiuose bibliografinė medžiaga iki šiol neprieinama tyrinėtojams. Dėl to ir dabar svarbu nagrinėti nelegaliomis sąlygomis leistą spaudą. Siame straipsnyje į LLKJS spaudos istoriją bandoma pažiūrėti kiek kitu, iki šiol netyrinėtu aspektu, siekiama nustatyti, kada, kokiomis aplinkybėmis ir kokia spauda (periodiniai ir atskiri leidiniai) buvo išleista Tarybų šalyje ir kokios reikšmės tai turėjo šios spaudos raidai apskritai.

Lietuvos komjaunimas, įsikūręs 1919 m. kovų už Tarybų valdžią Lietuvoje laikotarpiu, tais pačiais metais Vilniuje pradėjo leisti savo spaudą. Leisti spaudą, be abejo, patogiausia toje šalyje, kurios liaudžiai ji skiriama. Tačiau užgniauzus Tarybų valdžią ir prasidėjus

terorui, susidarė labai sunkios revoliucinės spaudos leidimo sąlygos. Komjaunimo spauda galėjo būti leidžiama tik pogrindyje. Be to, ieškota įvairių galimybių ją leisti užsienyje. LLKJS spauda buvo leista ne tik Lietuvoje, bet ir Vokietijoje, Anglijoje, Tarybų Sąjungos teritorijoje.

Ypač svarbus LLKJS spaudos istorijos etapas yra jos leidimas Tarybų Sąjungoje. Tuo metu TSRS buvo sunkiausi metai — ji buvo karo, užsienio intervencijos ir ūkinės suirutės nualinta, tačiau dalijosi su Lietuvos revoliucionieriais skurdžiais savo ištekliais.

LLKJS leidinių Tarybų šalies teritorijoje daugiausia buvo išleista 1919—1928 metais. Svarbiausias veiksnys, įgalinęs čia leisti komjaunimo spaudą, matyt, buvo tai, jog Tarybų šalis nuo pat pirmųjų savo gyvavimo dienų grindė vidaus ir užsienio politiką proletarinė internacionalizmo principais, rėmė įvairių tautų revoliucinį judėjimą. Antra vertus, į Tarybų Rusiją, pralaimėjus revoliucijai, buvo perkelta Lietuvos Komunistų partijos CK leidybinė bazė, kuria naudojosi ir Lietuvos komjaunimas. Į Tarybų šalį atvyko ir labiausiai patyrę Lietuvos Komunistų partijos bei komjaunimo darbuotojai. Be to, buvo svarbi ir ta aplinkybė, kad į Tarybų Rusijos teritoriją persikėlė tarptautinis jaunimo revoliucinio judėjimo centras — Komunistinis Jaunimo Internacio-

¹ Gulbinskienė A. Kovingas partijos žodis.— V., 1962.—151 p.; Zeimantas V. Lietuvos Komunistų partijos pirmoji „Spartako“ spaustuvė (1920.IX.—1922.III.28).— Knygotyra, 1972, Nr. 2, p. 85—98; Mertinienė F. Lietuvos KP leidybinė veikla Tarybų šalyje 1919—1922 metais.— Bibliotekų darbas, 1978, Nr. 12, p. 18—22.

* Rodyklė, apimanti knygas ir brošiūras, išėjo 1981 m.: „Lietuvos Komunistų partijos spauda. 1917—1940. D. 1. Knygos ir brošiūros“. V., 1981. 438 p.

nalas (KJI). Šios organizacijos kūrimo komisijos narys buvo Lietuvos ir Baltarusijos KJS atstovas J. Greifenbergeris, KJI dirbo LKJS atstovas L. Sapira².

1919 m. LKJS spauda buvo leidžiama Vilniuje. Tuo metu čia dar legaliai (iki balandžio 18 d.) ėjo Lietuvos komjaunimo leidinys žydų kalba „Di roite jugnt“ („Raudonasis jaunimas“) — Partijos centrinio organo „Der Stern“ („Žvaigždė“)³ savaitinis priedas.

1919 m. balandžio 21 d. lenkų legionieriams užėmus Vilnių, Lietuvos ir Baltarusijos KP CK ir tarybinė vyriausybė persikėlė į Minską (šios respublikos tada buvo susivienijusios). Kartu čia buvo perkeltas Lietuvos ir Baltarusijos KJS CK. Komunistinė spauda lietuvių kalba buvo spausdinama Daugpilyje, į kurį nuvyko Z. Angarietis⁴. Daugpilyje išleista nemaža LKP leidinių, tačiau Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo spaudos centru tada buvo Minskas.

Minske Lietuvos ir Baltarusijos KJS CK toliau dirbo leidybinį darbą. Čia veikė speciali komjaunimo leidykla⁵. Iki 1919 m. birželio pradžios Lietuvos ir Baltarusijos KJS Centro Komitetas jau buvo išleidęs direktyvinį laišką visoms organizacijoms, išsiuptynęs keletą anketų. Redakcinė kolegija, kurią sudarė N. Zanderis ir J. Greifenbergeris ir kuri buvo įsikūrusi Minske, Petrovlovsko g. Nr. 30, toliau leido laikraštį «Красная молодёжь». Jis buvo

laikraščio «Коммунист» priedas. Nepaisant techninių sunkumų, buvo išleisti trys šio laikraščio numeriai⁶. «Красная молодёжь» ėjo daug tūkstančių egzempliorių tiražu⁷. CK nutarimu redakcinė kolegija pradėjo rengti medžiagą 2-jam žurnalo «Факел коммунизма» numeriui⁸. Šis numeris (2/3) išėjo 1919 m. birželio 15 d. Tų metų spaudoje randa duomenų, jog Minske pagrindžio sąlygomis⁹ buvo išleistas iki šiol nesurastas 4-sis «Факел коммунизма» numeris⁹. Lietuvos ir Baltarusijos KJS Minske išleido taip pat programą ir įstatus, spausdino nario bilietus visoms Lietuvos ir Baltarusijos KJS organizacijoms.

Kitas svarbus LKJS spaudos leidimo centras Tarybų Sąjungoje buvo Smolenskas, kur 1919—1928 metų laikotarpiu veikė LKP CK spaustuvė. Kaip rodo LKP CK 1928 m. rugsėjo 5 d. raštas VKP (b) Smolensko gubernijos komiteiui, į šį miestą dar 1919 m. iš Daugpilio buvo atgabenta lietuviškas, lenkiškas ir rusiškas šriftas bei spaustuvės reikmenys. Tais pačiais metais buvo atvežta dar daugiau lenkiškų ir rusiškų šriftų bei spausdinimo mašinų. 1920 m., kai Raudonoji armija įžengė į Vilnių, į šį miestą buvo pervežta lietuviškas šriftas ir spaustuvės įrengimai. Tų pačių metų rudenį vėl viskas perkelta į Smolenską. Kiek vėliau iš Vilniaus per Minską buvo pervežta į Smolenską ir kita lietuviško šrifto dalis bei rinkimo mašina. Pagal susitarimą visi įrengimai buvo laikomi

² J. Greifenbergeris ir jo raštai.— Kn.: *Greifenbergeris J. Raštai*. V., 1978, p. 6, 11; Partijos istorijos instituto Partarchyvas — toliau PA. f. 3743, ap. 1, b. 11, l. 15.

³ *Greifenbergeris J. Raštai*.— V., 1978, p. 146.

⁴ *Lopajevus S.* Lietuvos Komunistų partijos idėjinis ir organizacinis stiprėjimas.— V., 1964, p. 40; *Mertinienė E.* Lietuvos KP leidybinė veikla Tarybų šalyje 1919—1922 metais.— Bibliotekų darbas, 1978, Nr. 12, p. 18.

⁵ «Факел коммунизма», 1919, № 2—3, c. 16.

⁶ Ten pat., c. 15.

⁷ PA, f. 3743, ap. 1., b. 27, l. 41.

⁸ *Greifenbergeris J. Raštai*.— V., 1978, p. 147.

⁹ *Greifenbergeris J.* Lietuvos ir Baltarusijos komunistinės jaunimo sąjungos veikla 1918—1920 metais.— Kn.: Die Jugend der Revolution. Berlin, 1921, S. 127.

* 1919 m. rugpjūčio 8 d. lenkų kontrrevoliucinė kariuomenė buvo laikinai užėmusi Minską.

Valstybinėje Smirnovo spaustuvėje¹⁰. LKP CK spaustuvė čia veikė iki 1928 metų, o vėliau, susidėvėjus technikai, pasunkėjus spausdinių pergabenimui iš TSRS per Lietuvą, buvo likviduota¹¹.

Smolenske tuo pat metu dirbo ir LKP CK. Į šį miestą atvyko Z. Angarietis, F. Vaišnoras, St. Eimutis, J. Sepetytis, A. Sniečkus. Visam leidybiniam darbui vadovavo Z. Angarietis. Komjaunimo spaudos reikalus kartu su kitais daugiausia tvarkė F. Vaišnoras ir A. Sniečkus. Jie ne tik rūpinosi spausdinimu, bet ir buvo įtraukiami į tokių komjaunimo periodinių leidinių, kaip „Komunisto“ priedo „Jaunimo lapelis“, „Darbininkų jaunimo“, „Tiesos“ priedo „Jaunimo lapelis“ redakcines komisijas.

LKP Užsienio biuro organo „Komunisto“ priedas jaunimui „Jaunimo lapelis“ pasirodė 1921 m. balandžio 25 d. Jo redakcinės komisijos sudėtyje buvo A. Sniečkus ir L. Šapira¹². Nuo 1923 m. kovo mėn. „Jaunimo lapelis“ buvo paverstas atskiru leidiniu ir pavadintas „Darbininkų jaunimas“. Pirmieji trys jo numeriai buvo išleisti kaip „Komunisto“ priedas. Nuo 1923 m. birželio mėn. 4 nr. partijos CK nutarimu „Darbininkų jaunimas“ pavedamas LKJS ir lieka LKJS Centro biuro, o nuo 1924 m. spalio—lapkričio mėn. 10—11 (20—21) nr. LKJS CK organu. LKJS centrinis organas „Darbininkų jaunimas“ Smolenske buvo leidžiamas iki 1928 m. (tik 1927 m. vasario mėn. 1(34) nr. po fašistinio perversmo A. Sniečkaus iniciatyva buvo išleistas rotatoriumi Lietuvoje¹³). Paskutinis Smolenske išėjęs „Darbininkų jaunimo“ numeris buvo atiduotas spaudai 1928 m. vasario 27 d.¹⁴ Apie tai kalbama F. Vaišnoro

pasirašytame rašte Smirnovo spaustuvėi. „Darbininkų jaunimo“ 1(37) nr. prašoma išspausdinti 700 egz. tiražu. Taigi Smolenske buvo išleisti 36 „Darbininkų jaunimo“ numeriai (iš viso buvo išspausdinta 51 numeris), kuriuos redagavo atsakingi LKP ir LKJS darbuotojai Z. Angarietis, A. Sniečkus ir kt.

Smolenske buvo leistas ir „Tiesos“ priedas „Jaunimo lapelis“, pradėjęs eiti nuo 1924 m. spalio mėn. („Tiesa“ Nr. 30). Iš pradžių jis buvo spausdinamas „Tiesoje“, o nuo 1925 m. sausio mėn. 3 nr. („Tiesos“ nr. 32 priedas) išėjo atskirai. Nuo 1925 m. liepos 5 d. (Nr. 7) iki 1925 m. rugpjūčio 25 d. „Jaunimo lapelis“ėjo kaip LKJS CK organas. Tiek „Tiesa“, tiek ir „Jaunimo lapelis“ tuo metu buvo taip pat leidžiami Smolenske¹⁵.

Smolenske buvo išleista nemaža jaunimo veiklai skirtų knygelių. Jos daugiausia išidavo specialia „Komunistinės jaunouomenės knygynėlio“ serija. Tai liudija išlikę dokumentai, daugiau sia J. Greifenbergerio, L. Sapiros ir kiti laišakai.

1920—1925 metais Smolenske buvo išleista 20 atskirų leidinių, skirtų Lietuvos jaunimui, revoliucinio judėjimo klausimais. Tai beveik trečdalis visų LKJS leidinių, išėjusių 1920—1941 metų birželio mėn. laikotarpiu.

Jau 1920 m., vadovaudamasis partijos nurodymais ir jos padedamas, Lietuvos komjaunimas parengė atskirų knygynėlių leidimo planą, numatė išleisti 18 leidinių. Jį parengdami J. Greiferbergeris ir kiti komjaunimo organizatoriai vadovavosi V. Kapsuko 1920 m. spalio 4 d. raštu¹⁶, kuriame buvo nurodyta pirmiausia leisti ne taip greit: senstančią literatūrą lietuvių, lenkų, ž,

¹⁰ PA, f. 77, ap. 11, b. 38, l. 10.

¹¹ LKP CK Politinio biuro posėdžio medžiaga.—PA, f. 77, ap. 11, b. 3, l. 39, 4

¹² PA, f. 77, ap. 5, b. 12, l. 144.

¹³ Iš k. Šarmaičio žodinės informacijos.

¹⁴ PA, f. 77, ap. 11, b. 38, l. 23.

¹⁵ PA, f. 77, ap. 8, b. 26, l. 7.

¹⁶ PA, f. 77, ap. 3, b. 18, l. 18.

dų ir baltarusių kalbomis. Tame rašte buvo rekomenduojama atskira knygele išleisti V. Lenino kalbą III Visos Rusijos komjaunimo suvažiavime „Jaunimo sąjungų uždaviniai“.

1920 m., daugiausia „Komunistinės jaunomenės knygynėlio“ serija, išleista 10 knygelių, tarp jų „Komunistinio jaunimo internacionalo programa“ (lietuvių kalba 5000 egz.¹⁷, o lenkų kalba 6000 egz. tiražu), „Komunistinio jaunimo internacionalo I kongreso manifestas“ (lietuvių, lenkų, rusų kalbomis 4000—5000 egz. tiražu kiekvienas)¹⁸, «Программа и устав Коммунистического Интернационала Молодежи» (10000 экз.)¹⁹. Iš J. Greifenbergerio ataskaitos atrodo, kad Smolenske buvo išspausdintas pakartotinai²⁰ (pirmą kartą išleistas greičiausiai Vokietijoje) Komunistinio jaunimo internacionalo Vykdomojo Komiteto atsišaukimas „Lietuvos ir Baltarusijos darbininkų ir valstiečių jaunimui“, išėjęs maždaž 7 puslapių knygele, 20000—25000 egz. tiražu.

1921 m. Smolenske išleisti 5 atskiri komjaunimo leidiniai. Tarp jų V. Lenino „Jaunimo sąjungos uždaviniai“ (N. Lenino slapyvardžiu), L. Sackino „Komunistinis jaunimo internacionalas“ (abu 5000 egz. tiražu)²¹, straipsnių rinkinys „Karlo Lybknechto ir Rožės Liuksenburg atminčiai“²², išėjęs 2000 egz. tiražu.

Įdomi, iki šiol ne visai aiški, bet būdinga to meto sąlygoms Komunistinio Jaunimo Internacionalo vadovo L. Sackino pranešimo, skaityto 1920 m. spalio 4 d. Visos Rusijos Komunistinės jaunimo sąjungos III suvažiavime, leidimo lietuvių kalba istorija. Šis pranešimas

1921 m. buvo išleistas lietuvių kalba atskira 21 puslapio dydžio 17×13 cm formato knygele. Pačiam leidiniyje nurodoma, kad jis išleistas Kaune. Tai kontrafakciniai duomenys. LKP Užsienio biuro leidyklos Smolenske 1921 metų gegužės mėn.²² ataskaitoje nurodoma, kad ši knygelė išleista lietuvių kalba 6000 egz. tiražu kaip tik šioje leidykloje. Tikrąją šios knygelės leidimo vietą galima buvo išaiškinti tik pasitelkus archyvo žinias. Partijos istorijos instituto prie LKP CK bibliotekoje rastas ir kitas L. Sackino kalbos tekstas, esantis to paties formato ir dydžio A. Bružo knygelėje, pavadintoje „Bolševikų valdžia ir tvarka“ (K., 1921. 24 p.). Sugretinus abiejų leidinių tekstus, matyti jų tapatumas, tik antroje knygelėje antraštiniame puslapyje jau pateikiamas ne anksčiau minėtas pavadinimas, o „Jaunimui žodis“ be autoriaus. Skiriasi ir šių knygelių paskutiniai puslapiai. A. Bružo knygelės paskutiniami puslapyje nėra L. Sackino pavardės, kuri nurodyta pirmos knygelės teksto gale. Antroje knygelėje nurodyti ir tokie leidimo duomenys: Kaunas, Valstybinė spaustuvė. Siekiant išsiaiškinti antrosios knygelės leidimo aplinkybes, buvo peržiūrėti to meto bibliografiniai leidiniai. Ir iš tikrųjų 1922 m. žurnale „Knygos“ yra užregistruota A. Bružo knygelė, tik puslapių skaičius nurodytas klaidingai (3 p.). Ši knygelė rasta Vilniaus V. Kapsuko universiteto bei Mokslių Akademijos bibliotekose. Tačiau šios ir kitų minėtų knygelių tekstai yra skirtingi. Skiriasi formatu bei puslapių skaičiumi. Tikroji A. Bružo knygelė yra 14,5×11 cm., t. y. ma-

¹⁷ PA, f. 77, ap. 3, b. 66, l. 4.

¹⁸ PA, f. 77, ap. 3, b. 66, l. 4, 5, 34.

¹⁹ PA, f. 77, ap. 3, b. 66, l. 34.

²⁰ *Greifenbergeris J. Raštai*.—V., 1978, p. 176.

²¹ PA, f. 77, ap. 4, b. 42, l. 4, 6, 7.

²² Ataskaita vokiečių kalba apie komjaunimo veiklą.—PA, f. 3743, ap. 1, b. 12.

žesnė už saugomą Partijos istorijos institute prie LKP CK. Mažesnis ir viršelio tekstas. Skiriasi kai kurios raidės. Siek tiek skirtinga ir viršelio pirmo bei paskutinio puslapio dekoratyvinė vinjetė. Sulyginus išlikusius egzempliorius, reikia konstatuoti, kad ir į A. Bružo viršelius įdėtas L. Sackino pranešimo tekstas, spausdintas Smolenske, taip apipavidalintas, siekiant sukklaidinti Lietuvos žvalgybą.

1922 m. Smolenske išleista knygelė „Komunistinės Jaunuomenės Internacionalo II-jo kongreso nutarimai“²³ (2000 egz.).

Iš šrifto galima nustatyti, kad Smolenske 1925 m. dar buvo išleisti du LKJS leidiniai: „Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos įstatai“ (16 p.) ir „Pirmojo LKJS suvažiavimo rezoliucijos“ (48 p.). 1926 m. išėjo V. Lenino darbų teminis rinkinys „Jaunimas ir moksleivija“, kurį tik iš dalies galima skirti prie jaunimo spaudos, nes lietuvių kalba išėjo kaip atskiras V. Lenino raštų tomas.

Daugiau atskirų komjaunimo leidinių, spausdintų Smolenske, nerasta, nors LKP spaudiniai dar buvo čia leidžiami ir vėliau.

Kai kuri archyvinė medžiaga rodo, jog keletas leidinių, skirtų LKJS, buvo išleista Vitebske. Dar 1919 m. rugpjūčio 7 d. Lietuvos ir Baltarusijos Komunistų partijos CK posėdyje buvo kalbama, jog galima iš Minsko į Vitebską pervežti šriftą žydų kalba²⁴. To laikotarpio komjaunimo leidinių sąrašuose rasti dar du leidiniai žydų kalba. Tai „Komunistinio Jaunimo Internacionalo I-jo kongreso manifestas“ ir „Komunistinio Jaunimo Internacionalo programa“, kurie buvo išleisti 1920 metais Vitebske po 6300 egz. kiekvienas²⁵.

Kelios knygutės bei keletas periodinių leidinių numerių buvo išleista ar bent parangta spaudai Maskvoje. LKJS CB ataskaitoje (1921 m. kovo 15 d.) nurodoma, kad į Maskvą buvo nusiųstas atsakingas biuro atstovas²⁶. Tikriausiai kalbama apie L. Sapirą, kuris, Lietuvai su Tarybų Rusija pasikeitus politiniais kalininiais, 1921 m. pradžioje atvyko į Maskvą. 1920–1922 m. jis buvo LKJS atstovas Komunistinio Jaunimo Internacionalo Vykdomajame komitete. 1921 m. kovo 17 d. L. Sapira rašo J. Greifenbergeriui iš Maskvos į Lietuvą apie LKJS spaudos leidimo galimybes: „Apie leidimą čia žydų ir lenkų kalbomis pranešiu kitą kartą. Sekmadienį galutinai išsiaiškinau šį klausimą žydų jaunimo sekcijų Centro Biure. Lietuvių kalba bus galima truputį išspausdinti Smolenske, o po kurio laiko ir Maskvoje sekcijų Biuro centrinėje leidykloje. Aš jau kalbėjau su jais apie tai“²⁷.

Ar buvo kas nors išleista minimoje leidykloje, žinių neturime, bent jau jų nepakankamai rasta PII partarchyve ir to meto spaudoje. Tikriausiai labiau galėtų paaiškėti šie klausimai, susipažinus su Komunistinio Jaunimo Internacionalo archyvu, tačiau iki šiol jis nebuvo sutvarkytas ir dėl to neprieinamas tyrinėtojams.

Kaip rodo archyvinė medžiaga, ypač L. Sapiro laiškai, Maskvoje leisti LKJS leidinius tuo metu nebuvo palankių sąlygų, trūko technikos, popieriaus. L. Sapira rašė J. Greifenbergeriui: „Klausimas dėl popieriaus. Labai sunku, beveik neįmanoma gauti... Dabar aš sugalvojau tokį projektą. Per diplomatinis kurjerius, tokiose pat dėžėse, kokiose jie mums atveža literatūrą, atsiųskite popierių... Atsiųsti galima po literatūros

²³ PA, f. 77, ap. 5, b. 30, l. 1.

²⁴ PA, f. 77, ap. 2, b. 5, l. 255.

²⁵ PA, f. 77, ap. 3, b. 66, l. 94; ap. 13, b. 20, l. 45.

²⁶ PA, f. 3743, ap. 1, b. 11, l. 15.

²⁷ PA, f. 3743, ap. 1, b. 16, l. 17.

priedanga po truputį (15—12 pūdų vienu metu)²⁸. Ar buvo pasinaudota šiais L. Sapiros patarimais, tikrų žinių neaptikta. Tiesa, 1921 m. gegužės 24 d. laiške J. Greifenbergeris rašė L. Sapirai, kad popieriaus jis atvežė²⁹.

Tikriausiai L. Sapira bendradarbiavo rengiant leisti Maskvoje leidinį «Информационный бюллетень Прибалтийского бюро Исполкома Коминтерна Молодежи». Siuo metu yra žinomas 1921 m. spalio mėn. išleisto 1 nr. tekstas, spausdintas mašinėle. Šiame leidinyje yra Lietuvos KJS skyrius (p. 1—10). Jame paskelbta apie Lietuvos jaunimą duomenų, paimtų iš Lietuvos komjaunimo organų lietuvių, rusų ir žydų kalbomis, LKJS Vilniaus srities komiteto atsišaukimas, susijęs su Želigovskio nusikalstama veikla Vilniaus krašte, išleistas 1921 m. rugpjūčio mėn.

Matyt, kad tada Maskvoje daug leidinių nebuvo išspausdinta. Be to, 1922 metų gruodžio mėn. mirė L. Sapira, aktyviausiai talkininkavęs šiam darbe.

Kiek vėliau, 1925 m., Maskvoje rusų kalba buvo išleista tarptautinio komunistinio jaunimo judėjimo dalyvio S. Kemrado knygelė apie Lietuvos komjaunimą³⁰. Jos autorius, remdamasis Lietuvos revoliucinio judėjimo dalyvių B. Pranskaus-Zalionio ir Krinickio duomenimis, pateikė įdomių žinių apie Lietuvos komjaunimo veiklą, pagrindinės spaudos leidimą ir pan.

Bene paskutinis darbas, plačiai nušviečiantis LKJS istoriją, buvo Mask-

voje parengta Z. Angariečio knygelė „Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos istorijos klausimu“³¹. Z. Angarietis, nors ir gyvendamas Maskvoje, visada rūpinosi Lietuvos komjaunimu, buvo visų svarbiausių leidinių redaktoriumi, todėl jo parengtas darbas labai vertingas. Tačiau jis nebuvo padaugin-tas — liko mašinraštyje.

Lietuvos komjaunimo CB organo „Jaunasis komunistas“ leidimo istorija ne kartą nagrinėta, bet ir iki šiol yra neaiškumų dėl jo leidimo vietos. Kaip žinoma, šis leidinys ėjo lietuvių, rusų ir žydų kalbomis. Plačiausiai tyrinėta leidinio lietuvių kalba istorija. Susipažinus su L. Sapiros laiškais, rašytais iš Maskvos, matyti, kad jis rūpinosi kai kurių „Jaunojo komunisto“ numerių išleidimu (kadangi susirašinėjimas vyko rusų kalba, tai leidinys dažniausiai vadinamas „Ю. К.“ arba „Юн. Ком.“, o kuria kalba leistas, nenurodoma). 1921 m. kovo 17 d. laiške iš Maskvos L. Sapira J. Greifenbergeriui rašė: „Tavo straipsnį apie sausio 15 d. išspausdinsim sekančiame „Jaunojo komunisto“ * numeryje. Be to, aš ten įdėsiu ir savo straipsnį apie plenumą ir po plenumo“³². Lietuviškajame „Jaunajame komuniste“ tokia medžiaga išspausdinta 1921 m. vasario—kovo mėnesio 2—3 (6—7) nr. Šis numeris išleistas už Lietuvos ribų, nes archyvinėje medžiagoje yra žinių, kad iš 3000 šio numerio egzempliorių 100 dingo gabenant į Lietuvą³³. Remdamasi šiais faktais ir tuo, kad tuo metu daug LKJS leidinių buvo spausdinta Smolenske, šio straipsnio

²⁸ PA, f. 3743, ap. 1, b. 16, l. 17.

²⁹ PA, f. 3743, ap. 1, b. 17, l. 41.

³⁰ *Кэдрад С. Комсомол Литвы в борьбе.*— М., 1925.— 112 с. (Б-ка рабоче-крестьянской молодежи).

³¹ *Angarietis Z. Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos istorijos klausimu: (Ran-kraščio teisėmis).*— М., 1934.— 68 p.

* Tekste «Юн. Ком.»

³² PA, f. 3743, ap. 1., b. 16, l. 16—17.

³³ PA, f. 3743, ap. 1. b. 17, l. 33—34.

autorė ankstesniame straipsnyje³⁴ yra pateikusi kai kurių užuominų apie tai, kad šis leidinys galėjo būti ten spausdintas. Tačiau išlikusiose LKP CK leidyklos Smolenske apyskaitose „Jaunasis komunistas“ neminimas. Šio leidinio spausdinimo faktą Smolenske neigia ir V. Zeimantas³⁵. Tačiau kažkoks „Jaunasis komunistas“ vis dėlto buvo spausdintas L. Sapiros, kuris tada gyveno Maskvoje, bet rūpinosi ir LKJS spaudos leidimu Smolenske. Tai liudija anksčiau minėti L. Sapiros, taip pat J. Greifenbergerio laišakai. Viena iš jų (1921.05.17) J. Greifenbergeris rašo L. Sapirai: „Tu, brole, perdaug dosnus.“ „Ю. К.“ privertei (закатил) daug. Nr. 6 „Ю. К.“ 400. Užtenka 100“³⁶. Nurodytas egzempliorių skaičius nebūdingas lietuviškam leidiniui, kuris ėjo 2000—4000 egz. tiražu. Manoma, kad laiškuose minimas leidinys yra rusų kalba ėjęs „Юный коммунист“. Šį leidinį („Юный коммунист“, 1920 m. 2 nr.) savo ranka buvo perrašęs L. Sapira (sprendžiama iš rankraščio) ir vėliau padauginęs apolo grafu Lietuvoje. Dar yra išlikę „Юный коммунист“ 1921 m. 8 numerio 17—18 puslapiai. Jie yra spausdinti geroje

spaustuvėje, iliustruoti ir greičiausiai buvo išleisti Maskvoje arba Smolenske, taip pat L. Sapirai padedant.

LKP spaudinių Tarybų Sąjungos teritorijoje (Maskvoje ir kitur) dar buvo išleista ir ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje, tačiau LKJS spauda tuo laiku spausdinta tik pačioje Lietuvoje, daugiausia nelegaliose spaustuvėse.

Susumuojant tai, kas pasakyta, galima teigti, kad LKJS spaudos leidimas Tarybų Sąjungoje užima ryškia vietą jos leidimo istorijoje. Perkelti spaudos leidimą iš Lietuvos į kitą šalį vertė po revoliucijos pralaimėjimo čia prasidėjęs teroras. LKJS spauda Tarybų Sąjungoje, leista 1919—1928 metais Maskvoje, Smolenske, Minske, Vitebske, išėjo daugiau kaip 20 knygelių (apie 1/3 visų 1919—1940.06 laikotarpiu LKJS išleistų atskirų leidinių). Ten buvo leisti ir keli laikraščiai, nors jų procentas, lyginant su visais leidiniais, daug mažesnis (5 iš 81 leidinio). Svarbiausias iš čia leistų periodinių leidinių LKJS CB ir CK organas „Darbininkų jaunimas“ (1923—1933), ėjęs Smolenske 1923—1928 metais. Čia išleista daugiau kaip pusė jo numerių (36 iš 51). Didžiausia LKJS leidinių dalis išėjo LKP CK leidykloje Smolenske.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Mokslinės informacijos katedra

Įteikta 1980 m. sausio mėn.

³⁴ Zaveckienė Z. Lietuvos komjaunimo spaudos atgavimas. Laikraštis „Jaunasis komunistas“ (1920—1922 m.).— Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai, 1965, t. 4, p. 81—93.

³⁵ Zeimantas V. Lietuvos Komunistų partijos pirmoji „Spartako“ spaustuvė (1920.09—1922.03.28).— Knygotyra, 1972, Nr 2, p. 89.

³⁶ PA, f. 3743, ap. 1., b. 17, l. 31. (Versta iš rusų kalbos).

ИЗДАНИЕ ПЕЧАТИ КОМСОМОЛА ЛИТВЫ В СОВЕТСКОЙ СТРАНЕ

(1919—июнь 1940)

ЖЕДУНЕ ЗАВЕЦКЕНЕ

Резюме

Печать комсомола буржуазной Литвы в СССР занимает значительное место в его истории. Перенести издание за пределы Литвы вынудил начавшийся террор после поражения пролетарской революции. Сложившаяся обстановка определила необходимость переезда в страну Советов руководящих работников КП и КСМ Литвы и перенесение туда издательской базы КП Литвы. Местом издания печатных органов комсомола в 1919—1928 г. были города Москва, Смоленск, Минск, Витебск. В это время здесь вышло более 20 книжек (около 1/3 всех изданных в 1919—июне 1940 г.), а также несколько периодических (5

из 81 издания). Ведущую роль играл орган ЦК КСМ Литвы „Darbininkų jaunimas“ («Рабочая молодежь», 1923—1933 гг.), в 1923—1928 г. издававшийся в Смоленске (из 51 номеров 36). Эта газета и большинство других изданий комсомола Литвы вышли в издательстве ЦК КП Литвы в Смоленске и только незначительная часть изданий в Москве, Витебске, Минске.

Благодаря интернациональной помощи Советской страны был приобретен опыт в работе, подготовлены политически зрелые кадры для подпольной работы в Литве.

THE LITHUANIA KOMSOMOL PRESS PUBLICATION IN THE SOVIET COUNTRY

(1919—June. 1940)

ZIEDUNĖ ZAVECKIENĖ

Summary

In general the Lithuanian Komsomol Press publications are of great importance in the history of publication. After the defeat of the revolution the so called white terror made the press be transferred to a foreign country. A great number of press leaders moved abroad as well.

The Lithuanian Komsomol Press of 1919—1928 was published in Moscow, Smolensk, Minsk, Vitebsk.

Twenty booklets were issued (about one third of all the publications in 1919—June, 1940). Some newspapers has been published as

well but its share comparing with the other publications was rather small (5 of 81 publications). One of the most important publication of that period was “The Working Youth” issued in Smolensk. Here the greatest number of its was issues (36 of 51 copies).

The international help of the Soviet Country enabled the leaders of the Komsomol press of Lithuania to get more experience, to prepare people for the underground work, to make them stronger both in politics and theory.